

Publiskais ziņojums par pasta un kurjerpasta tirgu

Konkurences padome 28.01.2009. nolēma uzsākt pasta un kurjerpasta tirgus uzraudzības lietu. Uzraudzības lietas ietvaros tika iegūti dati no pasta un kurjerpasta tirgus dalībniekiem par laika periodu no 2006.gada līdz 2008.gadam ieskaitot, kā arī izmantota publiski pieejamā informācija. Tika veikta pasta nozares likumdošanas analīze, saņemti tirgus dalībnieku viedokļi par konkurences situāciju un pastāvošajām barjerām šajā tirgū.

1. Pasta likuma, spēkā no 14.06.1994., redakcija, kas spēkā ar 26.11.2004. grozījumiem, (turpmāk – Pasta likums) normatīvais regulējums.

Pasta pakalpojumu veidi: Pasta likuma 1.pantā noteikts, ka:

- vispārējie pasta pakalpojumi ir iekšzemes vai starptautiskie vēstuļu korespondences (pastkartes, vēstules, bandroles, sīkpakas) sūtījumi, to skaitā ierakstīti vai apdrošināti sūtījumi, iekšzemes vai starptautiskie pasta paku (līdz 10 kg) sūtījumi, to skaitā apdrošināti sūtījumi, kas atbilst Pasta noteikumos reglamentētajām minimālajām prasībām attiecībā uz savākšanu, šķirošanu, pārvadāšanu un piegādi;

- papildu pasta pakalpojums ir no vispārējā pasta pakalpojuma nepārprotami atšķirams pakalpojums, kuru raksturo papildu pievienotā vērtība un kuram papildus ātrākai izņemšanai, transportēšanai un piegādei piemīt vēl viena vai vairākas šādas papildu pasta pakalpojumu pazīmes:

- 1) korespondences pieņemšana tieši no sūtītāja,
- 2) korespondences nogādāšana adresātam personiski vai tā pilnvarotajam pārstāvim,
- 3) piegādes nodrošināšana līdz noteiktam datumam,
- 4) iespēja tranzīta laikā mainīt galamērķi un adresātu,
- 5) piegādes fakta apliecināšana sūtītājam,
- 6) individuāla pieeja klientam,
- 7) pakalpojuma piedāvāšana atkarībā no prasībām.

Tiesības sniegt pasta pakalpojumus. Pasta likumā noteikto pakalpojumu sniegšanai bija nepieciešams saņemt attiecīgi vai nu individuālo licenci (vispārējo pakalpojumu sniegšanai) vai vispārējo atļauju (papildu pasta pakalpojumus un pasta pakalpojumus, kuri neietilpst vispārējo pasta pakalpojumu kategorijā).

Individuālo licenci vispārējo pasta pakalpojumu sniegšanai izsniedz saskaņā ar likumu „Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem”. Savukārt vispārējo atļauju reģistrē Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija (turpmāk – Regulators).

Pasta likuma 4. panta pirmās daļas divi pirmi pantā VAS „Latvijas pasts” no 2006. gada 1. janvāra noteiktas monopoltiesības pieņemt, pārsūtīt un izsniegt valsts robežās gan iekšzemes, gan starptautiskos vēstuļu korespondences sūtījumus, kuru svars nepārsniedz 50 gramus. Šo ierobežojumu nepiemēro, ja pasta pakalpojumu sniedzējam noteiktais šādu sūtījumu tarifs ir vienāds ar Latvijas Pastam noteikto attiecīgā sūtījuma veida zemākās svara kategorijas divarpus reizes lielāku tarifu vai pārsniedz to.

Pasta likuma 9.panta pirmajā daļā noteikts, ka vispārējo pasta pakalpojumu tarifus nosaka likumā „Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem” paredzētajā kārtībā. Tarifus papildu pasta pakalpojumiem un pakalpojumiem, kuri neietilpst

vispārējo pasta pakalpojumu kategorijā, nosaka attiecīgais papildu pasta pakalpojumu sniedzējs, ievērojot minimālo tarifu.

Minimālo tarifu papildu pasta pakalpojumiem un pasta pakalpojumiem, kuri neietilpst vispārējo pasta pakalpojumu kategorijā, nosaka Regulators un minimālais tarifs nedrīkst būt zemāks par attiecīgā vispārējā pasta pakalpojuma tarifu.

2. Pasta un kurjerpasta tirgus dalībnieki, to tirgus daļas, pakalpojumu veidi

Atbilstoši NACE 2 klasifikācijai¹ pasta un kurjeru darbībā ietilpst vēstuļu un pasta paku savākšana, pārvadāšana un piegāde saskaņā ar dažādiem nosacījumiem. Tā ietver arī vietējo piegādi un kurjera pakalpojumus.

Saskaņā ar Regulatora mājas lapā (www.sprk.gov.lv) esošo informāciju individuālā licence vispārējo pasta pakalpojumu sniegšanai izsniegta tikai VAS „Latvijas pasts”, vispārējās atļaujas izsniegtas 52 komercsabiedrībām. VAS „Latvijas pasts” saskaņā ar vispārējā atļaujā norādīto informāciju sniedz šādus papildu pasta pakalpojumus:

- ekspresvēstuļu iekšzemes pasta sūtījumi (kā arī citi 47 pasta komersanti),
- ekspresvēstuļu starptautiskie pasta sūtījumi (kā arī citi 28 pasta komersanti),
- eksprespaku iekšzemes pasta sūtījumi (kā arī citi 48 pasta komersanti),
- eksprespaku starptautiskie pasta sūtījumi (kā arī citi 31 pasta komersants),
- pasta paku, kuru svars lielāks par 10 kg (kā arī citi 22 pasta komersanti),
- pasta paku, kuru svars lielāks par 10 kg (kā arī citi 9 pasta komersanti).

Pasta komersanti, kuri sniedz eksprespasta pakalpojumus (ekspresvēstuļu un eksprespaku iekšzemes un starptautiskie pasta sūtījumi), pamatā sniedz pakalpojumus, kas atbilst Pasta likumā noteiktajām papildu pasta pakalpojuma pazīmēm. Daži komersanti sniedz pakalpojumus, kas atbilst tikai dažām papildu pasta pakalpojumu pazīmēm.

Saskaņā ar Satiksmes ministrijas mājas lapā (www.sm.gov.lv) esošo informāciju par situāciju eksprespasta tirgū lielākie iekšzemes eksprespasta komersanti 2007.gadā bija SIA „DPD Latvija”, VAS „Latvijas pasts”, kas aizņēma attiecīgi 43% un 27% no iekšzemes eksprespasta tirgus. Arī 2006.gadā šie komersanti bija lielākie iekšzemes eksprespasta pakalpojumu sniedzēji (attiecīgi 44% un 30%). Citi iekšzemes eksprespasta komersanti 2007.gadā bija SIA „Velokurjers” (6,3%), SIA „City Ekspres” (3,3%), SIA „Autopasts termināls” (2,4%), SIA „DDK (Depešu dienesta kurjerpasts)” (3,3%), SIA „Pietkevich & C Ltd” (3,8%), SIA „Teikas kalns” (2%), SIA „V-Sports” (2,3%).

Lielākie starptautiskie eksprespasta komersanti Latvijā 2007.gadā pēc apgrozījuma bija SIA „Itella Logistics” un SIA „DPD Latvija” (attiecīgi 53% un 19% no starptautiskā eksprespasta tirgus). Vēl kā lielākie starptautiskā eksprespasta pakalpojumu sniedzēji bija SIA „EKL/LS”, kas darbojas ar preču zīmi UPS (9,3%), SIA „DHL Latvia” (7%), SIA „TNT Latvia” (4,2%) un SIA „Autopasts termināls” (3,1%).

Pasta un kurjerpasta tirgus apgrozījumam ir tendence pieaugt – 2007.gadā, salīdzinot ar 2006.gadu, par ~ 25%, 2008.gadā, salīdzinot ar 2007.gadu – par ~ 13%. Salīdzinot ar 2006.gadu pasta un kurjerpasta tirgus apgrozījums 2008.gadā ir pieaudzis par aptuveni 38 %.

Lai arī atļauja sniegt papildu pasta pakalpojumus visā Latvijas teritorijā, vairākas komercsabiedrības darbojas tikai daļā Latvijas teritorijas vai noteiktos

¹ Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvaldes publiski pieejamā informācija, http://www.csb.gov.lv/csp/content/?cat=4469&cl_cat=0&p_cid=70&p_vid=1011&p_action=2&p_list_type=1&p_list_level=2#62884

reģionos, pamatojot to galvenokārt ar ekonomiskiem apsvērumiem – dārga infrastruktūras izveide, struktūrvienību uzturēšana, nav regulāra pieprasījuma ekspresvēstuļu piegādei visā teritorijā, augstas loģistikas izmaksas uz vienu piegādājamo vienību u.c.

Vairāki pasta komersanti vispārējās atļaujas saņēmuši un darbību uzsākuši tikai 2008.gada otrajā pusē vai 2008.gada beigās. 2007.gadā eksprespasta pakalpojumus sniedza 30 komercsabiedrības, 2009.gada sākumā atļaujas darboties šajā tirgū izsniegtas 52 komercsabiedrībām. Minētais liecina, ka ir tendence šajā tirgū ienākt jauniem tirgus dalībniekiem.

3. Kritēriji tarifu noteikšanai

Kā norādījuši pasta komersanti, pakalpojuma cenu ietekmē šādi faktori:

- konkurences situācija tirgū,
- piegādes laiks, pārsūtīšanas ātrums, sūtījuma izmēri, svars, apjoms, piegādes ģeogrāfiskā atrašanās vieta, klienta statuss,
- attālums no saņemšanas līdz piegādes punktiem,
- servisa un sūtījuma veids,
- sūtījuma piegādes procesa tiešās un mainīgās izmaksas (pašizmaksa), cenu analīze, tirgus pieprasījums,
- uzņēmuma izmaksas, tirgus cenas un uzņēmuma politika, pakalpojuma rentabilitāte,
- Pasta likuma 9.panta otrās daļas prasības (Minimālo tarifu papildu pasta pakalpojumiem un pasta pakalpojumiem, kuri neietilpst vispārējo pasta pakalpojumu kategorijā, nosaka Regulators. Minimālais tarifs nedrīkst būt zemāks par attiecīgā vispārējā pasta pakalpojuma tarifu. – Pasta likuma 9.panta otrā daļa²),
- pakalpojumu izmaksas, pakalpojumu pieprasījums un situācija tirgū,
- piegādes pašizmaksa, kura svārstās no kopējo piegāžu apjoma,
- piegādes kooperēšana ar citiem uzņēmumiem, t.i. vienlaicīgi tiek piegādātas kravas un pasta sūtījumi,
- peļņas procents,
- degvielas cenu svārstības, izmaiņas nodokļu likmēs, vispārējā ekonomiskā situācija

Pēc Konkurences padomes veiktās aptaujas secināms, ka kritēriji tarifu noteikšanai visām komercsabiedrībām ir līdzīgi, t.i. sūtījuma svars, piegādes attālums, ātrums, arī sadarbības pieredze ar konkrēto klientu. Gadījumā, ja kāds no pasta komersantiem darbojas kā ārzemju eksprespasta kompāniju pārstāvis Latvijā, tarifus izstrādā mātes kompānija, nevis komersants, kas sniedz pasta pakalpojumus Latvijas teritorijā.

4. Konkurences situācija, šķēršļi ienākšanai un darbībai pasta un kurjerpasta tirgū.

Nemot vērā tirgus dalībnieku sniegtos viedokļus, Konkurences padome secina, ka konkurences situācija šajā tirgū (uz pētījuma laiku) ir bijusi asa un tirgus ir bijis piesātināts, jo daudzi komersanti piedāvā vienādu pakalpojumu, kuru iespējams diferencēt tikai ar attiecīgu tarifu piemērošanu. Tādējādi, lai piesaistītu jaunus klientus, jāspēj piedāvāt kādi papildu pakalpojumi, izšķirošs faktors ir cena un sniegtā

² Pasta likums, redakcija uz 26.11.2004.

pakalpojuma kvalitāte. Tirgū pastāv pozitīva tendence ienākt arvien jauniem tirgus dalībniekiem. Kopš 2006.gada būtiski ir mainījusies tirgus situācija, palielinājies pieprasījums pēc ekspress pakalpojumiem, uzlabojusies piedāvāto pakalpojumu kvalitāte un klāsts, patērētājiem plašākas izvēles iespējas, izvēloties labāko risinājumu un cenu. Būtiski, ka Latvijā ir ienākušas un darbojas vairākas pasaules vadošās eksprespasta kompānijas (SIA „TNT Ekspres”, SIA „DHL Latvia”, SIA „EKL/LS” (preču zīme UPS)), kas darbojas gan iekšzemes, gan starptautiskā eksprespasta tirgū.

Vairāki tirgus dalībnieki ir norādījuši par problēmu eksprespasta pakalpojuma sniegšanā – šādu pakalpojumu piedāvā arī tādi komersanti, kuri nav tam saņēmuši vispārējo atļauju.

Kā trūkumu nozares regulējošās iestādes darbībā SIA „V-Sports” ir norādījis, ka vispārējās atļaujas tiek izsniegtas nepārdomāti, bez uzņēmuma izvērtēšanas.

Tāpat vairāki tirgus dalībnieki ir norādījuši par problēmu, ka valsts politika attiecībā uz VAS „Latvijas pasta” neveicina konkurenci un pasta nozares sakārtošanu, kas rada arī barjeras tirgū ienākšanai potenciālajam pakalpojuma sniedzējam.

Pasta likumā noteiktais minimālais pasta tarifa līmenis rada problēmas konkurencei, jo pie lielākiem eksprespasta piegādes apjomiem ir iespējama zemāka pakalpojuma pašizmaksa, līdz ar to varētu klientiem piedāvāt zemāku tarifu un tādējādi veicinātu attiecīgā komersanta konkurētspēju.

Pasta likumā ietvertās normas attiecībā uz tarifu noteikšanu bija uzskatāma kā viena no būtiskākajām barjerām ienākšanai un darbībai šajā tirgū. Šobrīd spēkā esošais regulējums attiecībā uz pasta pakalpojumiem, kas nav universālais pasta pakalpojums, vairs neparedz minimālā tarifa robežlīmeni.

Par ekonomisku barjeru sekmīgai darbībai uzskatāma nepieciešamība izveidot un nodrošināt struktūrvienību uzturēšanu visā Latvijas teritorijā, sava autoparka izveidošana, lai varētu sniegt attiecīgos pakalpojumus atbilstoši vispārējās atļaujas nosacījumiem, t.i. darboties visā Latvijas teritorijā.

5. Tirgus dalībnieku savstarpējie līgumi

Daļa tirgus dalībnieku, kuri saņēmušas vispārējās atļaujas pasta pakalpojumu sniegšanai, ir noslēgušas sadarbības līgumus.

Pasta sūtījumu apstrāde sastāv no četrām pamata darbībām: pasta sūtījumu savākšana, šķirošana, pārvadāšana un piegāde. Sadarbības līgumi pamatā ir par pasta sūtījumu pārvadāšanu un piegādi. Savstarpējās sadarbības līgumi sākotnēji pamatā noslēgti uz vienu gadu, paredzot pagarināšanas iespējas uz katru nākamo gadu. Pasta sūtījumu savākšanu un šķirošanu pamatā veic katrs pasta komersants, tālāko pakalpojuma sniegšanas nodrošinājumu saskaņā ar noslēgtā līguma nosacījumiem nododot citam pasta komersantam. No 24 tirgus dalībniekiem, kuri ir atbildējuši uz Konkurences padomes lūgumu sniegt informāciju par to darbību pasta un kurjerpasta tirgū, 16 komersanti ir noslēguši sadarbības līgumus (tai skaitā Latvijas pasta ir noslēdzis ar 4 tirgus dalībniekiem).

Tādējādi var secināt, ka šādu līgumu slēgšanai ir nozīmīga pasta un kurjerpasta tirgū. Minētais pamatojams ar to, ka pārvadāšanas pakalpojums vistiešākajā veidā saistīts ar būtiskiem ieguldījumiem autoparka un loģistikas sistēmas izveidē. Savukārt sadarbības līgumi ļauj iekonomēt transporta izmaksas.

6. 2009. gada 3. jūlijā spēkā stājās jaunais Pasta likums. Salīdzinājumā ar iepriekšējo regulējumu, jaunajā Pasta likumā pasta pakalpojumi tiek iedalīti tradicionālajos un citos pasta pakalpojumos, eksprespasta pakalpojumus un kurjerpasta pakalpojumus pazīmes ietverot Pasta likuma 20. un 21. pantā.

Tāpat, salīdzinot ar iepriekšējo regulējumu, norādāms, ka jaunajā Pasta likumā vairs nepastāv ierobežojumi tarifu noteikšanai (minimālais tarifa robežlīmenis) pasta komersantiem, kas sniedz eksprespasta un kurjerpasta pakalpojumus (Pasta likuma 32.pants).

Vienlaikus saistībā ar rezervēto pasta pakalpojumu (ievērojot Eiropas Parlamenta un Padomes 2008.gada 20.februāra direktīvu 2008/6/EK, ar ko direktīvu 97/67/EK groza attiecībā uz Kopienas pasta pakalpojumu iekšējā tirgus pilnīgu izveidi) jaunā Pasta likuma pārejas noteikumu 6.punktā pasta komersantam, kas sniedz universālo pasta pakalpojumu, rezervētas īpašās tiesības pieņemt, pārsūtīt un izsniegt vēstuļu korespondences sūtījumus, kuru svars nepārsniedz 50 gramus. Šādi konkurences ierobežojumi minētajā jomā ir spēkā līdz 2012.gada 31.decembrim. Citi pasta pakalpojumu sniedzēji šajā segmentā ir tiesīgi darboties, ja tā piemērotais minēto sūtījumu tarifs 2,5 reizes vai vēl vairāk pārsniedz tarifu, kas attiecībā uz pirmās svara grupas visātrākās piegādes kategoriju noteikts pasta komersantam, kas sniedz universālo pasta pakalpojumu.

7. Ņemot vērā tirgus dalībnieku skaitu un tā tendenci būtiski palielināties, tirgū ienākot jauniem tirgus dalībniekiem, secināms, ka šajā tirgū pastāv intensīva konkurence. Kā nozīmīga ekonomiska barjera ir vērtējama nepieciešamība izveidot infrastruktūru pakalpojuma sniegšanai, struktūrvienību, autoparka u.c. uzturēšana. Jaunienācējiem šajā tirgū nozīmīga barjera ir patstāvīgo klientu loka nodrošinājums.

Attiecībā uz administratīvo regulējumu konkurences ierobežojumus radīja nozares likumdošanā pastāvošā norma (Pasta likuma redakcija, kas spēkā ar 26.11.2004), kas noteica tarifa minimālo līmeni, zem kura nedrīkstēja sniegt ne papildu pasta pakalpojumus, ne pasta pakalpojumus, kuri neietilpst vispārējo pasta pakalpojumu kategorijā. Šobrīd spēkā esošais regulējums (Pasta likums, kas spēkā no 03.07.2009.) attiecībā uz pasta pakalpojumiem, kas nav universālais pasta pakalpojums, vairs neparedz minimālā tarifa robežlīmeni.

Attiecībā uz universālā pasta pakalpojuma sniegšanu Latvijas teritorijā, pasta komersantam, kurš sniedz universālo pasta pakalpojumu, joprojām tiek saglabātas priekšrocības - īpašās tiesības pieņemt, pārsūtīt un izsniegt vēstuļu korespondences sūtījumus, kuru svars nepārsniedz 50 gramus, tādējādi neveicinot konkurenci minētā pasta pakalpojuma tirgū.